

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ЛЕЙБА ОЛЕНА АНАТОЛІВНА

УДК 343.1

**ДЕФЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА
ЗАСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Капліна Оксана Володимирівна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри кримінального процесу, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Шумило Микола Єгорович**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри правосуддя, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

– кандидат юридичних наук, професор **Толочко Олександр Миколайович**, Національна академія прокуратури України, проректор, заслужений юрист України.

Захист відбудеться «25» травня 2018 р. о «10.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «23» квітня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із фундаментальних складових верховенства права є принцип правової визначеності, згідно з яким норма права не може вважатися законом, якщо вона не сформульована з достатнім ступенем точності, що дозволяє погоджувати з нею свою поведінку. Як неодноразово зазначав у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), особливу чіткість, несуперечливість та детальність повинен мати закон, що передбачає втручання в приватне життя особи (рішення у справах *Kruslin v. France*, *Huvig v. France*, *Sunday Times v. UK*). Отже, ця правова позиція міжнародної судової установи передусім стосується саме норм кримінального процесуального законодавства. Проте стихійно-ситуаційна нормотворча динаміка кримінального процесуального законодавства останніх років призвела до загострення тих нормативно-змістовних проблем, що п'ять років поспіль були «болючими» для правозастосування, досі залишаються невирішеними, та породжує нові, що посилюють неузгодженість окремих структурних елементів кримінального процесуального законодавства або утворюють взаємну конфронтацію між деякими нормами; спричиняють помилки при встановленні структурних зв'язків із використанням бланкетних та відсильних норм; зумовлюють порушення законів логіки при конструюванні термінології і понятійно-категоріального апарату тощо. У теорії права зазначені негативні прояви мають узагальнюючу назву – «дефекти законодавства».

Дефекти законодавства – невіддільна частина сфери правового регулювання (зважаючи на низку об'єктивних і суб'єктивних чинників), але разом з тим вони є й однією з основних причин зниження ефективності нормативної регламентації та досконалості правозастосовної діяльності. Така біполярна природа даного правового феномену значною мірою актуалізує сферу наукових пошуків, спрямованих на: а) поглиблене розуміння дефектів законодавства як соціально-правового явища; б) розробку шляхів підвищення якості законодавчих текстів; в) галузеву адаптацію розроблених теорією права способів мінімізації негативних наслідків, породжених дефектами законодавства.

Варто зазначити, що у науковій літературі розвідок, присвячених юридичному феномену дефектів законодавства, чимало, що дає підстави констатувати існування доволі вагомого і різнопланового загальнотеоретичного підґрунтя для подальшого його вивчення (роботи І. О. Білі, С. О. Білоусова, Н. О. Власенка, С. А. Воробйової, В. В. Косовича, В. М. Кудрявцева, О. А. Лупандіної, М. І. Любченко, Ю. І. Матата, А. С. Піголкіна, С. П. Погребняка, С. В. Поленіної, П. М. Рабиновича, В. М. Сирих, Ю. О. Тихомирова та ін.); галузевих наукових розробок щодо недоліків у нормативній регламентації окремих сфер правовідносин (праці М. О. Жильцова, В. В. Ігнатенка, Т. О. Коваленко, І. П. Кожокаря, М. І. Панова, К. О. Чулікової та

ін.); наукових досліджень окремих питань дефектів кримінального процесуального законодавства (роботи М. М. Гродзинського, Ю. М. Грошевого, М. М. Забарного, О. В. Капліної, В. П. Півненка, С. М. Подлесних, В. О. Рибалка, В. В. Рожної, В. М. Савицького, І. А. Тітка, О. М. Толочка, О. Г. Шило, М. Є. Шумила та ін.).

Однак у сучасній українській юридичній науці досі немає комплексних досліджень проблематики дефектів кримінального процесуального законодавства. До того ж, активне реформування системи вітчизняного судочинства зумовлює істотні корективи кримінального процесуального законодавства: від унесення змін до окремих законодавчих приписів і аж до прийняття принципово нових кодифікованих галузевих законів. Але нормативні зміни і нововведення, на жаль, доволі часто також дають досить багатий матеріал для їх критичного осмислення стосовно якості законодавчої техніки. Тож наразі чимало проблем як теоретичного, так і прикладного характеру чекають свого вирішення або потребують переосмислення у світлі оновленої парадигми правової регламентації кримінальних процесуальних правовідносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та є складовою частиною цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 25 грудня 2015 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо правової природи дефектів законодавства як явища у сфері нормативної регламентації кримінальних процесуальних відносин та вироблення науково обґрунтованих підходів щодо можливих шляхів їх подолання. Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких основних задач:

- оцінити сучасний стан наукової розробки та резерви для подальшого дослідження проблематики дефектів законодавства;
- проаналізувати вироблені юридичною наукою поняття та ознаки дефектів законодавства;
- виявити форми і напрями негативного впливу дефектів кримінального процесуального законодавства на правозастосовну практику;
- розглянути питання класифікації дефектів кримінального процесуального законодавства;
- установити системно-структурні дефекти кримінального процесуального законодавства і запропонувати кроки, спрямовані на його удосконалення;
- дослідити специфіку прогалин у нормативному регулюванні кримінальних процесуальних правовідносин та особливості їх усунення;
- встановити існуючі алогізми у регламентації кримінальних процесуальних відносин;

– дослідити наявні у кримінальному процесуальному законі дефекти термінології та понятійно-категоріального апарату;

– проаналізувати лінгвістичні дефекти тексту Кримінального процесуального кодексу України;

– виявити найбільш оптимальні шляхи подолання дефектів норм кримінального процесуального законодавства;

– сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на подолання виявлених дефектів кримінального процесуального законодавства.

Об'єктом дослідження є стан сучасного кримінального процесуального законодавства України.

Предмет дослідження становлять дефекти кримінального процесуального законодавства України та засоби їх подолання.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і виконання зумовлених нею завдань використовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що є традиційними для правової науки. Методи дослідження обрано з урахуванням специфіки мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. У роботі застосовано діалектичний метод наукового пізнання дійсності та спеціальні методи – історико-правовий, статистичний, системно-структурний, формально-логічний, герменевтичний, моделювання, абстрагування та узагальнення. Звернення до діалектичного методу забезпечило вивчення феномену дефектів законодавства з позиції цілісності даного правового явища. Історико-правовий метод допоміг дослідити розвиток юридичної думки щодо феномену дефектів кримінального процесуального законодавства. Статистичний метод посприяв оцінці обсягів законодавчої та законопроектної роботи в Україні. Системно-структурний метод використовувався для здійснення класифікації дефектів, виявлення та характеристики взаємозв'язків між універсальними і факультативними їх ознаками. Застосування формально-логічного методу було зумовлено потребою у формулюванні понятійно-категоріального апарату дослідження. За допомогою герменевтичного методу встановлено правовий зміст норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та виявлено дефекти нормативного регулювання. Методи моделювання й абстрагування дозволили спроектувати пропозиції змін до КПК України. Метод узагальнення дав можливість послідовно звести одиничні факти в єдине ціле та сформулювати обґрунтовані висновки, спрямовані на вдосконалення нормативної регламентації досліджуваних питань, подолання її дефектів.

Указані методи застосовувалися комплексно, що сприяло забезпеченню всебічності, повноти й об'єктивності проведеного дослідження, обґрунтованості та узгодженості сформульованих у дисертації висновків, а також достовірності отриманих результатів.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертації склали: Конституція України,

міжнародні нормативно-правові акти й документи рекомендаційного характеру, Кримінальний процесуальний кодекс України та інші закони України (далі – ЗУ), підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ), Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд), інтерпретаційні акти вищих судових інстанцій України.

Теоретичну базу роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних правників з теорії права, кримінального права та процесу, інших галузей юридичної науки.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали рішення ЄСПЛ, КСУ, Верховного суду України (далі – ВСУ), Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), судова практика, доступна в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою в українській кримінальній процесуальній науці науковою працею, присвяченою комплексному дослідженню дефектів кримінального процесуального законодавства. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести такі.

Уперше:

– виокремлено загальний напрям впливу дефектів кримінального процесуального законодавства на правозастосовну практику – зниження ефективності дії закону у забезпеченні виконання завдань кримінального провадження та деталізовано форми прояву такого впливу: 1) викривлення завдань кримінального провадження; 2) втрата часових ресурсів; 3) виникнення конфліктів між учасниками кримінального провадження; 4) втрата доказової інформації; 5) незахищеність прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 6) відступ від кримінальної процесуальної форми; 7) зниження інструментальної цінності і авторитетності кримінального процесуального права;

– констатовано, що різновидом дефектів кримінального процесуального законодавства України є випадки невідповідності окремих норм конкретним позиціям з тих питань, які були розглянуті ЄСПЛ;

– запропоновано підхід до класифікації прогалин у кримінальному процесуальному законодавстві залежно від негативних наслідків, які виникають у результаті неврегульованості кримінальних процесуальних правовідносин і можливості їх подолання шляхом застосуванням аналогії;

– виявлено і обґрунтовано принципову відмінність кримінального процесуального законодавства від інших галузей, яка полягає у неможливості застосування у кримінальному процесі дворівневої системи подолання прогалин (через аналогію закону та аналогію права), а передбачає можливість застосування лише аналогії права. Водночас заборона законодавцем застосування аналогії закону *de jure* не сприймається практикою, яка її застосовує *de facto*;

– обґрунтовано доцільність вирішення колізії, що виникла у питанні закриття провадження зі

спливом граничних строків досудового розслідування, коли жодній особі не повідомлено про підозру (абз. 12 ч. 1 ст. 284 КПК у редакції ЗУ № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р.), та закріпленими у КК строками давності притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК) шляхом зміни процесуального законодавства і приведення його у відповідність до вимог норм кримінального законодавства;

– констатовано, що специфіка зайвого дублювання кримінальних процесуальних норм виявляється у повторюваності положень, які визначають процесуальну форму, що є спільною для процесуальних дій, які можуть здійснюватися або у різних стадіях кримінального процесу, або щодо декількох учасників кримінального судочинства. Через призму зазначеного запропоновано корекцію ст. 77 КПК та ч. 1–3 ст. 354 КПК;

– аргументовано, що використання законодавцем одного й того ж терміна для позначення стадії судового розгляду і її окремого етапу є проявом законодавчої полісемії, обґрунтовано доцільність внесення законодавчих коректив шляхом зміни назви другого етапу судового розгляду із «Судовий розгляд» на «Дослідження доказів»;

– продемонстровано поліваріантність прояву в кримінальному процесуальному законодавстві такого дефекту, як законодавчі алогізми, зокрема його існування у формі: а) алогізмів у розміщенні нормативного матеріалу в межах закону; б) алогізмів у причинно-наслідкових зв'язках; в) алогізмів, що призводять до неможливості практичної реалізації правового припису та породжують так звані «мертві норми»; г) алогізмів у деонтологічних модальностях.

Удосконалено:

– підхід до дефініціювання досліджуваного правового явища, що уможливив запропонувати визначення дефекту законодавства як офіційного результату правотворчої діяльності (бездіяльності), який у процесі його реалізації призводить до соціально шкідливих наслідків, знижує ефективність правозастосування та рівень захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників кримінальних процесуальних правовідносин;

– наукову концепцію вирішення колізій між нормами матеріального і процесуального права. Аргументовано, що у даному разі має йтися не про спроби подолання колізій, а про їх усунення шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правового акта, приписи якого «посягають» на предмет іншої галузі;

– наукові розробки щодо встановлення співвідношення використаних у кримінальному процесуальному законодавстві понять «суспільні інтереси», «державні інтереси», «громадські інтереси», «публічні інтереси», зокрема через призму ознак такого дефекту законодавства, як синонімія.

Набули подальшого розвитку:

– пропозиції стосовно поділу ознак дефектів законодавства на універсальні (які дають

можливість відокремити його від схожих правових феноменів) та факультативні (прояв та вагомість яких залежать від специфіки ситуації);

– підходи щодо класифікації дефектів законодавства, що надало можливість обґрунтувати доцільність поділу дефектів кримінального процесуального законодавства на дві групи: системно-структурні та логіко-лінгвістичні;

– розробки щодо способів нормативного впровадження концепції використання інтересу особи як орієнтиру при вирішенні колізій законодавства у сфері кримінальних процесуальних правовідносин.

За результатами проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до КПК.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання тематики дефектів кримінального процесуального закону; б) у законотворчій діяльності – при удосконаленні чинного кримінального процесуального законодавства України; в) у правозастосовній діяльності – для надання допомоги практичним працівникам у застосуванні закону; г) у навчально-методичному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів з кримінального процесу, а також під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Проблеми тлумачення норм кримінального процесуального права».

Апробація результатів дисертації. Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту. Основні положення дослідження були предметом обговорення на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки» (м. Харків, 14 квітня 2016 р.); Всеукраїнській науковій конференції студентів і аспірантів «Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників» (м. Харків, 24 травня 2016 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Юридична техніка і технологія: теорія і практика застосування» (м. Львів, 24–25 листопада 2016 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Юридична осінь 2016 року» (м. Харків, 15 листопада 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 9–10 грудня 2016 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Юридична осінь 2017 року» (м. Харків, 15 листопада 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження оприлюднено у 12 публікаціях, з яких 6 наукових статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, та у тезах 6 доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Структура та обсяг дисертації визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом

дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 244 сторінки, з них основний текст – 189 сторінок, список використаних джерел (337 найменувань) – 33 сторінки, додатки – 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічне й теоретичне підґрунтя, розкривається наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення отриманих результатів, указується ступінь їх апробації.

Перший розділ **«Науково-теоретичні основи дослідження дефектів кримінального процесуального законодавства»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. **«Стан наукової розробки та резерви для подальшого дослідження проблематики дефектів законодавства»** здійснено огляд наукових досліджень, присвячених юридичному феномену дефектів законодавства, що дало можливість констатувати: а) існування доволі вагомого і різнопланового загальнотеоретичного підґрунтя для подальшого вивчення вказаного питання; б) наявність галузевих наукових розробок щодо недоліків у нормативній регламентації окремих сфер суспільних відносин; в) здійснення спроб наукового осмислення окремих питань дефектів кримінального процесуального законодавства.

Зроблено висновок, що досі питання дефектів кримінального процесуального законодавства не знайшло відповіді у формі комплексного наукового дослідження, що робить очевидною як доктринальну, так і практико-прикладну потребу системного розгляду вказаної проблематики.

Підрозділ 1.2. **«Дефекти законодавства як негативне явище у регламентації кримінальних процесуальних правовідносин»** включає два пункти.

У пункті 1.2.1. **«Поняття та ознаки дефектів законодавства»** зазначається, що відносна новизна адаптації терміна «дефект» для найменування вад законодавства спонукала автора звернутися до наукових джерел із загальної теорії права та робіт галузевого спрямування, в яких використовуються терміни на зразок «правотворча помилка», «недоліки редакції», «техніко-юридичні недоліки», «проблеми правового забезпечення», «недоліки законодавства», «суперечності», «протиріччя закону», «прорахунки і недосконаlostі законодавства», «негативні аспекти законодавства» тощо. Проведене дослідження дозволило констатувати, що з 90-х років двадцятого сторіччя у юридичній літературі пострадянських держав відбувається уніфікація застосування термінології, спрямованої на позначення негативних явищ правового регулювання конституційних, кримінальних, трудових, цивільних та інших відносин, а вчені обґрунтовують

доцільність застосування єдиного терміна – «дефекти законодавства». Доведено, що загальне спрямування вектору наукових поглядів щодо його змістового наповнення у цілому збігається, хоча й не позбавлене авторських варіацій, що у свою чергу дає простір для наукових дискусій.

Універсальними та обов'язковими ознаками дефекту законодавства, які відрізняють його від схожих правових феноменів, є соціальна шкідливість дефекту та, як наслідок, зниження ефективності правозастосовної діяльності і рівня захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників кримінальних процесуальних правовідносин. Проведене дослідження дозволило визначити поняття «дефект законодавства».

У пункті 1.2.2. «Негативний вплив дефектів кримінального процесуального законодавства на правозастосовну практику» виокремлюються наступні форми такого негативного впливу: 1) викривлення завдань кримінального провадження; 2) втрата часових ресурсів; 3) виникнення конфліктів між учасниками кримінального провадження; 4) втрата доказової інформації; 5) незахищеність прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; 6) відступ від кримінальної процесуальної форми; 7) зниження інструментальної цінності і авторитетності кримінального процесуального законодавства. Причому основний, найбільш загальний негативний напрям зазначеного впливу полягає у недосягненні завдань кримінального провадження.

У підрозділі 1.3. «Класифікація дефектів кримінального процесуального законодавства» синтез наукових поглядів щодо класифікації дефектів законодавства та врахування особливостей предмета дисертаційного дослідження допоміг запропонувати власний підхід до класифікації дефектів кримінального процесуального законодавства, який слугуватиме основою для структурування наступних розділів дисертаційного дослідження. Зокрема, обґрунтовано доцільність поділу усіх наявних дефектів кримінального процесуального законодавства на дві основні групи (системно-структурні і логіко-лінгвістичні) та виділення в межах кожної групи окремих підгруп дефектів залежно від їх юридичної природи та характерних ознак.

Другий розділ «Системно-структурні дефекти кримінального процесуального законодавства» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Прогалини у кримінальному процесуальному законодавстві» залежно від негативних наслідків, що виникають у результаті неврегульованості кримінальних процесуальних правовідносин і можливості їх подолання шляхом застосування аналогії, запропоновано таку авторську класифікацію: 1) прогалини, які негативно впливають на визначення правового статусу учасників кримінального провадження, реалізацію їх прав і процесуальних можливостей впливати на хід та результати кримінальної процесуальної діяльності; 2) прогалини, пов'язані з невизначеністю підстав та порядку здійснення судом, слідчим суддею, прокурором, слідчим, керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами своїх повноважень, і

їх подолання не пов'язане з обмеженням прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; 3) прогалини, пов'язані з невизначеністю підстав та порядку здійснення судом, слідчим суддею, прокурором, слідчим, керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами своїх повноважень, і необхідність їх усунення може призвести до обмеження прав осіб, які беруть участь в кримінальному провадженні; 4) прогалини, пов'язані з невизначеністю підстав та порядку здійснення судом, слідчим суддею, прокурором, слідчим, керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами своїх повноважень, і подолання яких неможливе у зв'язку з відсутністю у кримінальному процесуальному законодавстві України правового орієнтира, тобто процедури, яка могла б бути застосована за аналогією.

Подолання прогалин перших двох видів можливе шляхом застосування аналогії. Прогалини третього та четвертого виду можуть бути лише усунені законодавчим шляхом. Доктринальні розробки автора дозволити виявити низку прогалин чинного кримінального процесуального законодавства та запропонувати шляхи їх переборення.

Зміст *підрозділу 2.2. «Колізії у кримінальному процесуальному законодавстві»* спрямовано на вирішення низки дискусійних питань, що виникають у зв'язку з неузгодженістю окремих структурних елементів та їх взаємною конфронтацією. Так, обґрунтовано тезу, що у питаннях вирішення колізій матеріального і процесуального права можливість застосування загальноприйнятих правил розв'язання колізій (темпорального, ієрархічного, змістового) є досить обмеженою, а часом взагалі виключається. Зазначені правила розраховано на ситуації, коли предмет правового регулювання один, а дві або більше конкуруючих норми, які його стосуються, прийняті у різний час, мають різну юридичну силу, або регламентують питання з різним ступенем деталізації. У разі ж конкуренції однакових за своєю юридичною силою норм КПК і КК ані час прийняття цих норм, ані ступінь їх деталізації не мають значення, оскільки різним є (має бути) предмет правового регулювання. Відповідно, у цьому разі має йтися не про спроби подолання колізій, а про їх усунення шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правового акта, приписи якого «посягають» на предмет іншої галузі.

З огляду на це вирішенням колізії, що виникла у питанні закриття провадження зі спливом граничних строків досудового розслідування, коли жодній особі не повідомлено про підозру (абз. 12 ч. 1 ст. 284 КПК у редакції ЗУ № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р.), та закріпленими у КК строками давності притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК), має стати внесення змін до одного з кодифікованих актів. Вбачається, що у даній ситуації саме процесуальне законодавство належить привести у відповідність до вимог кримінального права бодай тому, що процесуальні нововведення порушили не лише випробуваний роками інститут давності, а й низку норм міжнародного права.

Підрозділ 2.3. «Інші системно-структурні дефекти кримінального процесуального законодавства» складається з трьох пунктів.

Пункт 2.3.1 «Взаємодублюючі (зайві) структурні елементи (зайве дублювання)» присвячено розгляду такого дефекту, як дублювання норм права, яке може виражатися у повторенні однакових за змістом правових положень, або наявності різних норм, що встановлюють тотожне правове регулювання. Указано на існування необхідного (виправданого відтворення найбільш важливої інформації) та зайвого (надлишкового повторення нормативного матеріалу), що є неприйнятним, позаяк необґрунтовано збільшує обсяги законодавства, що ускладнює правозастосовний процес загалом. Приклад зайвого дублювання – статті 226 та 354 КПК, які визначають особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. До речі, якщо ч. 1 ст. 226 КПК вказує, що допит неповнолітнього проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, то відповідно до ч. 1 ст. 354 КПК участь таких осіб вирішується за розсудом суду, що дозволяє констатувати комбінацію двох дефектів: зайвого дублювання і колізії.

У пункті 2.3.2. «Нераціональне розміщення юридичних норм у системі джерел кримінального процесуального права або в межах структури одного з джерел» указано, що способом подолання такого системно-структурного дефекту кримінального процесуального права є внесення змін до чинного КПК з метою його реструктуризації у контексті логічного, раціонального викладення нормативного матеріалу. У цьому аспекті запропоновано: а) положення статей 294–297 КПК перенести до глави 19 КПК; б) виключити з КПК параграф 2 глави 26, доповнивши статті КПК, які регулюють порядок прийняття слідчим суддею ухвал, зазначених у ч. 1 ст. 309 КПК, вказівкою на можливість їх апеляційного оскарження.

У пункті 2.3.3. «Помилки при встановленні структурних зв'язків із використанням бланкетних та відсильних норм» доведено, що внаслідок допущених помилок при застосуванні таких способів правової економії, як використання відсильних та бланкетних норм, іноді порушуються структурні зв'язки кримінальних процесуальних норм, що призводить до виникнення подвійності, невизначеності правового регулювання, а також наявності суперечностей у тлумаченні та застосуванні правових приписів. З метою усунення зазначеного дефекту запропоновано зробити наступні законодавчі корективи: а) обставини, що унеможливають участь адвоката у кримінальному провадженні, є підставами для відводу (самовідводу), а тому п. 1 ч. 4 ст. 47 КПК як відсильна норма некоректний і його слід виключити. Натомість, щоб уникнути реалізації права адвоката на відмову від виконання своїх обов'язків у порядку самовідводу, необхідно доповнити ст. 80 КПК таким положенням: «Слідчий суддя, суддя відмовляє у задоволенні заяви адвоката про самовідвід за наявності обставин, передбачених ч. 4 ст. 47 цього Кодексу»; б) для запобігання помилковій судовій практиці залишення без руху цивільних позовів щодо відшкодування моральної шкоди у кримінальних провадженнях у зв'язку з несплатою судового збору доцільно ст.

61 КПК доповнити ч. 4 у такій редакції «4. Цивільний позивач звільняється від сплати судового збору».

Третій розділ «Логіко-лінгвістичні дефекти кримінального процесуального законодавства» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 3.1. «Дефекти термінології та понятійно-категоріального апарату»* досліджено такі їх прояви, як невиправдана синонімія («суттєве значення» – «істотне значення», «погодження» – «узгодження», «клопотання» – «прохання»; «суспільні інтереси» – «державні інтереси» – «громадські інтереси» – «публічні інтереси»); використання багатозначних слів (полісемію), некоректне використання термінів, зокрема тих, що несуть змістове навантаження, яке не відповідає специфіці кримінальних процесуальних правовідносин тощо.

У *підрозділі 3.2. «Алогізми в кримінальному процесуальному законодавстві»* встановлено, що порушення правил і законів логіки при конструюванні нормативно-правових приписів є одним з поширених і доволі істотних дефектів законодавства, який призводить до явища, що у науці отримало назву «законодавчі алогізми».

Детально проаналізовано вказані дефекти і в результаті сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення норм КПК, зокрема:

а) порушення логіки структурування нормативного матеріалу простежується у взаємному розміщенні ст. 181 (домашній арешт) і ст. 182 (застава), що, зважаючи на законодавчу позицію щодо чіткої ієрархії запобіжних заходів, має бути здійснено у зворотному порядку;

б) обрання до особи запобіжного заходу в жодному разі не може бути підставою для повідомлення особі про підозру, як це передбачено п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК, адже повідомлення про підозру є обов'язковою умовою розгляду питання про обрання запобіжного заходу. Доцільно внести корективи до тексту КПК шляхом виключення п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК (із відповідною заміною нумерації наступного пункту);

в) суперечність ч. 4 ст. 97 КПК (відповідно до якої суд може визнати доказами показання з чужих слів, якщо сторони погоджуються визнати їх доказами) логіці змагального кримінального процесу спричиняє неможливість використання на практиці такого різновиду показань, як показання з чужих слів, що у свою чергу ставить під сумнів доцільність існування даного правового припису.

Досить поширеним різновидом алогізмів кримінального процесуального законодавства є алогізми у деонтологічних модальностях, тобто нелогічність у встановленні того чи іншого дозволу, заборони або зобов'язання у кримінальних процесуальних відносинах. Виявлені такого роду дефекти дали змогу висловити такі міркування:

– доцільно внести зміни до ч. 1 ст. 253 КПК, зобов'язавши прокурора або за його дорученням слідчого інформувати про факт проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій (далі - НСРД)

лише ту особу, щодо якої безпосередньо проходила НСРД;

– нормативне положення ч. 1 ст. 329 КПК, відповідно до якого сторони зобов'язані здійснювати допит *свідків стоячи*, не лише є алогічним з погляду рівності учасників процесу перед законом і судом, а й таким, що істотно ускладнює правозастосування, оскільки створює значні незручності для письмової фіксації відповідей, наданих свідком на поставлені запитання;

– алогічним є текст присяги експерта перед допитом у суді, відповідно до якого експерт зобов'язується «сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості» (ч. 1 ст. 356 КПК). На момент проведення допиту експерт вже виконав усі свої обов'язки, окрім одного: дати роз'яснення щодо наданого ним висновку (п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК; п. 2 ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про судову експертизу»). Отож, до ч. 1 ст. 356 КПК доцільно внести нормативні корективи, виключивши обов'язок головуючого попереджати експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку та змінивши текст присяги таким чином, щоб він відповідав меті судового допиту експерта: надання правдивих і кваліфікованих роз'яснень експертного висновку.

У результаті виконаного у *підрозділі 3.3. «Лінгвістичні дефекти»* аналізу некоректного використання службових частин мови та числа іменників, стилістичних недосконалостей, технічних помилок сформульовано такі пропозиції: 1) доцільним є внесення змін до ч. 2 ст. 30 Конституції України і ч. 3 ст. 233 КПК України, що полягатимуть у заміні єднального сполучника «та» на розділовий «або»; 2) використання однини щодо іменника «протокол» у ч. 1 ст. 252 КПК є помилковим, оскільки кількість та періодичність складання протоколів залежить від специфіки НСРД й умов її проведення; 3) небезпеку для авторитетності права становлять стилістичні недосконалості й технічні помилки у тексті закону. Стилістично недосконалими видаються системоутворюючі мовні конструкції ст. 112 КПК «У повідомленні повинно бути зазначено:» і ст. 137 КПК «У повістці про виклик повинно бути зазначено:», адже подальший текст, наведений у відповідних пунктах, не узгоджується з головним положенням за відмінковими формами або за змістовими особливостями. Тож з метою підвищення мовної культури КПК запропоновано внести відповідні зміни до статей 112 та 137 КПК шляхом заміни наведених формулювань на конструкцію «Повідомлення / повістка повинно (-а) містити:»; технічну помилку, допущену у ч. 3 ст. 309 КПК (речення «Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають»), необхідно виправити, виклавши його у такій редакції: «Інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають...».

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає в

отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо з'ясування правової природи феномену дефектів кримінального процесуального законодавства та знаходження шляхів їх подолання. Проведене дослідження дає можливість сформулювати низку висновків та пропозицій.

1. Термінологічне різноманіття у найменуванні недоліків законодавства в наукових працях, де поряд із терміном «дефект законодавства» зустрічаються такі лінгвістичні конструкції, як «правотворча помилка», «законодавча помилка» тощо, зобов'язує звернути увагу на низку принципових теоретико-методологічних моментів, зокрема:

а) сучасна концепція праворозуміння ґрунтується на ідеї, що правотворення є об'єктивним процесом, який відбувається в рамках розвитку суспільства, а задача законодавчого органу – правильно відобразити результати зазначених процесів. Тож погляд через призму вказаного на дискусію щодо термінологічного позначення недоліків нормативно-правових приписів вимагає вести мову саме про законодавчі (а не про правотворчі) дефекти як недоліки роботи законодавця, спрямованої на точне та коректне віддзеркалення суспільних потреб;

б) некоректним є ототожнення термінів «дефект законодавства» і «законодавча помилка», оскільки особливості змістових акцентів кожного терміна здатні значною мірою змінити напрям наукового дослідження. Термін «дефект законодавства» позначає лише негативний результат попередньої помилкової діяльності законодавця, тоді як термін «законодавча помилка» може позначати як результат, так і сам процес такої діяльності, що здійснюється з порушенням різного роду методик і правил. Тож при дослідженні законодавчих помилок завдання науковця полягає у виробленні засобів запобігання таким помилкам, а при вивченні дефектів законодавства – у відшуканні шляхів виправлення негативного наслідку та/або мінімізації його впливу на ефективність правозастосовної діяльності.

2. Універсальними та обов'язковими ознаками дефекту законодавства, які дають можливість вирізнити його серед схожих правових феноменів, є соціальна шкідливість дефекту, і як її принциповий прояв – зниження ефективності правозастосовної діяльності та рівня захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників правовідносин. Інші ознаки, які виокремлюються науковцями (приміром, відхід від вимог законодавчої техніки, положень доктрини, логіки або граматики, оцінний характер норми, офіційне визнання дефекту законодавства тощо), є факультативними характеристиками розглядуваного явища, бо їх прояв та вагомість залежать від специфіки ситуації.

3. Дефекти кримінального процесуального законодавства можна класифікувати на:

а) *системно-структурні дефекти* – недоліки, які пов'язані з: а) відсутністю структурних елементів системи права, потреба в яких є об'єктивно зумовленою (прогалини у нормативному регулюванні); б) неузгодженістю окремих структурних елементів та їх взаємною конфронтацією (колізії у нормативному регулюванні); в) наявністю взаємодублюючих (зайвих) структурних

елементів (зайве дублювання); г) нераціональним розміщенням юридичних норм у системі джерел кримінального процесуального права або в межах структури одного з джерел; д) помилками при встановленні структурних зв'язків із використанням бланкетних та відсильних норм;

б) *логіко-лінгвістичні дефекти* – недоліки, що викликані порушенням правил формальної логіки та/або правил української мови, зокрема: а) дефекти термінології та понятійно-категоріального апарату (зайва синонімія, некоректне використання термінів, невиправдане застосування іншомовних термінів; дефекти визначень тощо); б) законодавчі алогізми; в) невідповідність між мовною конструкцією та змістовим наповненням, яке законодавець прагнув відобразити в законі; г) нечіткість мовних конструкцій, що призводить до правової невизначеності; д) некоректне використання службових частин мови (прийменників, сполучників, часток); є) некоректне використання числа іменників; ж) надмірна деталізація і конкретизація; з) стилістична недосконалість юридичних конструкцій; и) технічні помилки і т. ін.

4. Принципова відмінність кримінального процесуального законодавства від інших галузей (цивільного, сімейного, господарського процесуального, цивільного процесуального), де законодавчо встановлена дворівнева система подолання прогалин шляхом застосування аналогії (спочатку застосування аналогії закону, а у разі неможливості її застосування або відсутності подібних правових норм – аналогії права) полягає в тому, що ч. 6 ст. 9 КПК України передбачає можливість при подоланні прогалин застосовувати лише аналогію права.

5. При застосуванні аналогії як способу подолання прогалин необхідно виходити з трьох принципових моментів, а саме: а) відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; б) при подоланні прогалин застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України (аналогія права); в) при подоланні прогалин шляхом застосування аналогії не припустиме обмеження прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, оскільки будь-яке обмеження повинно відбуватися відповідно до закону.

6. Застосування різних термінів для позначення одного й того ж поняття (синонімію) в тексті нормативно-правових актів слід розцінювати як дефект законодавства, оскільки це змушує правозастосовника спрямовувати зусилля на відшукання відмінностей у нормативному навантаженні тотожних понять з огляду на відмінності у їх термінологічному позначенні, що знижує ефективність правозастосування. Аналіз КПК дав можливість виявити прояви указанного дефекту законодавства та запропонувати можливі шляхи його подолання: а) забезпечити термінологічну уніфікацію шляхом заміни терміна «прохання» на термін «клопотання» у п. 4 ч. 9 ст. 100; ч. 3 ст. 276 КПК; ч. 3 ст. 358 КПК; п. 2 ч. 4 ст. 374; п. 8 ч. 1 ст. 581; ч. 1 ст. 588 КПК; ч. 2 ст. 607 КПК; б) внести зміни до ч. 1 ст. 250 КПК, замінивши термін «узгодження» терміном

«погодження».

7. Доволі поширеною ситуацією, яка має бути кваліфікована як прояв дефекту законодавства, є використання у тексті кримінального процесуального закону термінів, що несуть змістове навантаження, яке не відповідає специфіці кримінальних процесуальних правовідносин, тобто некоректне використання термінології. У цьому аспекті корисними для законотворчої роботи та правозастосовної практики будуть такі теоретико-прикладні висновки і пропозиції:

а) має місце помилковість у формулюванні підстави для закриття кримінального провадження, передбаченої п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК (смерть підозрюваного, обвинуваченого), оскільки така термінологічна конструкція породжує правову безвихідь у ситуації, коли особа, щодо якої фактично здійснюється кримінальне переслідування, померла до набуття статусу підозрюваного. Способом подолання цього дефекту є внесення законодавчих змін і викладення п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у такій редакції: «смерть особи, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого»;

б) законодавцем допущено термінологічну некоректність у визначенні суб'єкта, уповноваженого вирішувати питання спеціальної конфіскації та долю речових доказів і документів при закритті провадження на стадії досудового розслідування. Виходом із ситуації стане внесення відповідних змін до ч. 9 ст. 100 КПК шляхом заміни словосполучення «ухвалою суду» на словосполучення «ухвалою слідчого судді». Аналогічних змін має зазнати й п. 2 ч. 3 ст. 96¹ КК;

в) доцільно підтримати висловлений науковцями погляд щодо необхідності доповнення статей 40 і 41 КПК положенням про можливість надання слідчим оперативному підрозділу доручень на проведення не лише слідчих (розшукових), а й інших процесуальних дій, спрямованих на отримання доказової інформації.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Лейба О. А. Вплив дефектів кримінального процесуального законодавства на правозастосовну практику. *Вісник Національної академії правових наук України : зб. наук. пр. / редкол.: О.В. Петришин та ін.* Харків : Право. 2016. № 4(87). С. 219–233.

2. Лейба О. А. Законодавчі дефекти: характерні ознаки та відмежування від інших правових явищ. *Проблеми законності : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій.* Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2016. Вип.135. С. 225–232.

3. Лейба О. А. До питання класифікації законодавчих дефектів (на прикладі норм кримінального процесуального права). *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія Право. 2016. Вип. 41. Т. 2. С. 159–162.

4. Лейба О. А. Алогізми у кримінальному процесуальному законодавстві. *Проблеми законності : зб. наук. пр. / відп. ред. В.Я. Тацій.* Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. Вип. 139. С. 254–263.

5. Лейба О. А. Застосування аналогії при подоланні прогалин у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Вісник кримінального судочинства.* 2017. № 4. С. 151–158.

6. Лейба О. А. Проблеми застосування кримінального процесуального закону за аналогією у працях М. М. Гродзинського. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 224–229.
URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_35.pdf DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1202493>

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Leiba Olena. Defects of system elements of the criminal procedural legislation: formulation of the problem. *Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 квітня 2016 р.) / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого.* Харків : НІОУ ім. Ярослава Мудрого. 2016. С. 51–52.

2. Лейба О. А. Якість кримінального процесуального законодавства – необхідна умова законності правозастосування. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників : матеріали VII Всеукр. наук. конф. студ. і асп., присвяч. 85-річчю з дня народження акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф., заслуж. діяча науки і техніки України Ю. М. Грошевого (Харків, 24 травня 2016 р.).* Харків : Право. 2016. С.87–89.

3. Лейба О. А. Щодо гносеологічних меж правової визначеності у кримінальному провадженні. *Юридична техніка і технологія: теорія і практика застосування : тези доп. та повідомл.учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–25 листопада 2016 р.).* Харків : Право. 2016. С. 219–221.

4. Лейба О. А. Ціннісна роль тлумачення у переборенні правової невизначеності норм кримінального процесуального права. *Юридична осінь 2016 року : зб. тез доповідей та повідомл. учасників Всеукр. наук. конф. молодих учених (Харків, 15 листопада 2016 р.).* Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2016. С.202–204.

5. Лейба О. А. Забезпечення належного нормативного регулювання кримінальної процесуальної діяльності як важлива складова правової політики держави в сфері боротьби зі злочинністю. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 9–10 грудня 2016 р.).* Івано-Франківськ. 2017. С. 299–303.

6. Лейба О. А. Невиправдана синонімія як прояв логіко-лінгвістичних дефектів у кримінальному процесуальному законодавстві. *Юридична осінь 2017 року : зб. тез доповідей та повідомл. учасників Всеукр. наук. конф. молодих учених (Харків, 15 листопада 2017 р.).* Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. С. 294–298.

АНОТАЦІЯ

Лейба О. А. Дефекти кримінального процесуального законодавства та засоби їх подолання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2018.

Робота спрямована на дослідження теоретичних та прикладних аспектів проблематики дефектів кримінального процесуального законодавства та шляхів їх подолання. Здійснено огляд наукових праць, присвячених юридичному феномену дефектів законодавства, констатовано відсутність комплексних галузевих розробок із зазначених питань, що й обумовило доктринальну та практико-прикладну потребу системного розгляду цієї проблеми, яка активізується оновленням кримінального процесуального законодавства України. Наголошено на тому, що універсальною та обов'язковою ознакою дефекту законодавства, що дає можливість відокремити його від схожих правових феноменів, є соціальна шкідливість, яка негативно позначається на правозастосовній практиці.

Розроблено авторську дефініцію поняття «дефект кримінального процесуального законодавства», класифікацію дефектів, скрізь призму яких проаналізовано чинне кримінальне процесуальне законодавство. Виявлено існуючі дефекти кримінального процесуального законодавства, сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо їх подолання.

Ключові слова: кримінальне процесуальне законодавство; норма кримінального процесуального права; тлумачення норм кримінального процесуального законодавства; дефекти норм кримінального процесуального законодавства; колізії; прогалини; понятійно-категоріальний апарат кримінального процесуального права.

АННОТАЦИЯ

Лейба О. А. Дефекты уголовного процессуального законодательства и пути их преодоления. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и прикладных аспектов проблематики дефектов уголовного процессуального законодательства и путей их преодоления. Сделан вывод о наличии существенных и разноплановых общетеоретических и отраслевых разработок, посвященных юридическому феномену дефектов законодательства, а также об отсутствии комплексных научных исследований, посвященных дефектам уголовного процессуального законодательства, что обуславливает доктринальную и практико-прикладную необходимость обращения на диссертационном уровне к феномену дефектов уголовного процессуального законодательства.

Проанализировав терминологические конструкции, используемые в научных работах («дефект законодательства», «правоприменительная ошибка», «законодательная ошибка» и др.), автор приходит к выводу, что с учетом направленности диссертации наиболее семантически целесообразным для использования является термин «дефект законодательства». Причем акцентируется внимание на том, что универсальным и обязательным признаком, дающим возможность отграничить его от подобных правовых феноменов, является социальная вредность дефектов законодательства, влекущая правовую неопределенность, снижение эффективности правоприменительной практики и уровня защиты прав, свобод и законных интересов участников уголовного производства, а также ряд иных негативных последствий.

В работе дефекты уголовного процессуального законодательства классифицируются на две группы: системно-структурные и логико-лингвистические. Также предложен авторский подход к систематизированию пробелов уголовного процессуального законодательства как разновидности дефектов в зависимости от негативных последствий, возникающих в результате неурегулированности уголовных процессуальных отношений. Рассматривая первую группу дефектов, автор на основе положений ч. 6 ст. 9 УПК Украины отмечает принципиальное отличие уголовного процессуального законодательства от других отраслей права, которое состоит в невозможности применения двухуровневой системы преодоления пробела законодательства (вначале аналогия закона, а в случае невозможности ее применения или отсутствия подобных правовых норм – аналогия права).

Рассматривая логико-лингвистические дефекты (дефекты терминологии; понятийно-категориального аппарата; алогизмы; лингвистические дефекты (некорректное использование служебных частей речи и числа существительных, стилистическое несовершенство, технические ошибки и т.п.)), диссертант иллюстрирует теоретические подходы конкретными примерами, подчеркивая их негативное влияние на правоприменительную практику.

В работе сформулирован ряд научно обоснованных предложений, направленных на устранение дефектов уголовного процессуального законодательства, выявленных в ходе анализа текста УПК Украины.

Ключевые слова: уголовное процессуальное законодательство; норма уголовного процессуального права; толкование норм уголовного процессуального законодательства; дефекты норм уголовного процессуального законодательства; коллизии; пробелы; понятийно-категориальный аппарат уголовного процессуального права.

SUMMARY

Leiba O. A. Defects of criminal procedural legislation and ways to overcome them. – Qualifying scientific work printed as the manuscript.

Dissertation for Candidate of Legal Sciences Degree, specialty 12.00.09 “Criminal Procedure and Criminalistics; forensic examination; operational search activity”. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The work is aimed at the study of theoretical and applied aspects of the issues of defects in criminal procedural law and ways to overcome them. The review of scientific works devoted to the legal phenomenon of defects of legislation was made and the lack of comprehensive sectoral developments on these issues was noted, which determines the doctrinal, practical and applied need for systematic consideration of this issue, which is intensified by the updating of the criminal procedural legislation of Ukraine. It is emphasized that the universal and mandatory feature of the legislation defect, which makes it possible to separate it from similar legal phenomena, is social harm, the negative manifestation of which affects lawenforcement practice.

The author developed the definition of the concept of “defect of criminal procedural legislation”, the classification of defects, through which the criminal procedural legislation in force is analyzed. Existing defects of criminal procedural legislation were revealed and scientifically grounded proposals for overcoming them were formulated.

Key words: criminal procedural legislation; norm of criminal procedural law; interpretation of the norms of criminal procedural legislation; defects in the norms of criminal procedural legislation; collisions; gaps; conceptual and categorical instrument of criminal procedural law.

Відповідальний за випуск
к.ю.н., доцент Маринів В.І.

Підписано до друку 12.04.2018 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 140

Друкарня

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77